

“ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ХҮНИЙ ЭРХИЙН ТУХАЙ” ХУУЛЬ (ШИНЭЧИЛСЭН НАЙРУУЛГА)-ИЙН ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА

Монгол Улсын Засгийн газар 2009 онд НҮБ-ын Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн эрхийн тухай конвенцод нэгдэн орсон бөгөөд 2016 оны 2 дугаар сарын 05-ны өдөр энэхүү конвенцын үзэл баримтлалд нийцсэн Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуулийг Улсын Их Хурлаар батлуулсан билээ.

Дээрх хууль шинээр батлагдсанаар өмнө нь "Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний нийгмийн хамгааллын тухай" хуулиар хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний төрийн тусламж, дэмжлэг болон эмнэлэг, нийгмийн халамжийн үйлчилгээг хүртэх харилцааг голчлон зохицуулж байсныг өөрчилж, хүнийг хөгжлийн бэрхшээлээс нь шалтгаалан аливаа хэлбэрээр ялгаварлан гадуурхалд өртөхөөс хамгаалах, хориглох, нийгмийн харилцаанд бусдын адил тэгш эрхтэйгээр оролцох боломжийг бүрдүүлж, хүний эрхэд чиглэсэн зохицуулалтыг үндэс суурь болгосон.

Тус хууль хэрэгжиж эхэлснээс 4 жилийн дараа хэрэгжилтийн үр нөлөөг үнэлэхэд хуулийн зохицуулалт зорилгодоо хүрч чадаагүй, талууд нэгдмэл ойлголтод хүрээгүй, хуулийг хэрэгжүүлэх бэлтгэлийг хангаагүйгээс төсөв хөрөнгө дутагдалтай, хүний нөөц, чадавхи сул, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хангах салбар хоорондын үйл ажиллагааны уялдаа холбоо хангалтгүй байна гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн байна.

Тодруулбал, хуулийг хэрэгжүүлэх механизм сул, төрийн байгууллагуудын үүрэг зарим талаар хэт ерөнхий, мөн энэ салбарт ажиллагчдыг тогтвор суурьшилтай ажиллуулах нийгмийн хамгааллын зохицуулалт дутмаг, төрийн бус байгууллагуудын эрх, үүрэг тодорхойгүй, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль болон бусад хуулиар дэмжлэгийг үзүүлэхэд шаардагдах хөрөнгийн эх үүсвэр байхгүй, хууль зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлага тодорхойгүй зэрэг зохицуулалтыг тодорхой болгох асуудал, хэрэгцээ шаардлагаас үүдэн хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг боловсруулах практик шаардлагатай тулгараад байна.

Хуулийн зохицуулалтын давхардал, хийдэл, зөрчлийг тогтоосон байдлаас үзэхэд давхардал 24,4 хувь, зөрчил 35,5 хувь, хийдэл 13,3 хувийг тус тус эзэлж байна. Давхардлаас үзэхэд нийт давхардлын 61 орчим хувь нь нийгмийн халамжтай, 34 орчим хувь нь боловсролтой холбоотой, 5 орчим хувь нь бусад салбарын хууль тогтоомжтой холбоотой байна. Иймд Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуульд үндсэн эрхийг баталгаажуулж, түүнийг хамгаалах, эрхийн хангах хугацаа, дараалал, хариуцах этгээд зэрэг процедурыг бусад салбар хуулиар, тухайлбал Нийгмийн халамжийн тухай хууль болон Боловсролын тухай хууль, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хуулиар зохицуулах хэрэгтэй байна.

Түүнчлэн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн бие даан амьдрах эрхийг баталгаажуулах, нийгмийн оролцоог нэмэгдүүлэх зорилгоор “Дэмжих үйлчилгээ”-ний хэлбэрүүд, тэдний үүсгэн байгуулсан, эсхүл эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалдаг төрийн бус байгууллагаар хуульд төрийн заасан чиг үүргийг гэрээгээр

гүйцэтгүүлэх үйл явц, хууль зөрчигчдөд хүлээлгэх хариуцлага, Засгийн газрын хэрэгжүүлэгч агентлаг - Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн ерөнхий газрын бүрэн эрх, чиг үүргийг илүү тодорхой болгож, аймаг, дүүрэгт салбартай болгох, хуулийн зарим нэр томъёог Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээнд нийцүүлэх зэрэг үндэслэл, практик шаардлагыг харгалзан Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль (шинэчилсэн найруулга)-ийн төслийг боловсруулна.

Хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасан шаардлагад нийцүүлэн боловсруулах бөгөөд зарчмын шинжтэй дараах асуудлыг нэмж тусгана. Үүнд:

- Санхүүгийн асуудал хариуцсан засгийн газрын гишүүн салбарын онцлогт нийцсэн, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хангахад чиглэсэн төсвийн эдийн засгийн ангиллыг Төсвийн ерөнхийлөн захирагч тус бүрээр үүсгэн батлах, салбар бүрт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль, тогтоомжийг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах төсвийг жил бүр тусган батлан хэрэгжүүлдэг байх зохицуулалтыг нарийвчлан тусгана.

- Монгол Улсад хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд үйлчилгээ үзүүлдэг хүний нөөцийн хомсдол бий болсон бөгөөд салбарт ажиллагсдыг тогтвор суурьшилтай ажиллуулах асуудлыг нийгмийн баталгааны дэмжлэгтэй уялдуулах зайлшгүй хэрэгцээ бий болсон байна. Түүнчлэн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй эцэг, эхийг хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр сургаж, мэргэжил эзэмшүүлснээр хөгжлийн бэрхшээлийн салбарт бий болсон хүний нөөцийн хомсдолыг бууруулах боломж бүрдэнэ.

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд төрөөс үзүүлэх эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн хамгааллын үйлчилгээг цогцоор нь үзүүлэх боломж нөхцөл хомс байгаагаас хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хөгжлийн үйлчилгээг мэргэшсэн төрийн бус байгууллагаар гэрээлэн гүйцэтгүүлэх, үүнд шаардлагатай санхүүжилтийг аймаг, орон нутгийн төсөвт тусган шийдвэрлэх асуудлыг нарийвчлан тусгана.

- Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хангах чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа байгууллага болон хууль зөрчигчдийг хөгжлийн бэрхшээлийн талаарх сургалтад хамруулна гэж заасан байдаг ч ямар сургалтыг хэн зохион байгуулах, цаашлаад уг сургалтын журам боловсруулах асуудлыг нарийвчлан тусгана.

Хуулийн төсөлд шинээр 1 бүлэг, 3 зүйл шинээр нэмэгдэж, хуулийн III бүлэг буюу хүртээмжтэй орчин нөхцөлийн 8-12 дугаар зүйл нь Саадгүй байдал, хүртээмжийн тухай хуулийн төсөлд орохоор хасагдаж, нийт 12 бүлэг, 46 зүйлтэй байх бөгөөд дараах зохицуулалтыг шинээр тусгана. Үүнд:

- Нэгдүгээр бүлэгт: одоо мөрдөж хууль тогтоомжид заасан зарим нэр томъёог Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн эрхийн тухай конвенцод нийцүүлэн өөрчлөх, шинээр нэмж, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хангах, хамгаалахад баримтлах зарчмыг шинэчлэн тодорхойлно.
- Хоёрдугаар бүлэгт: хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний нийгмийн харилцаанд тэгш оролцох эрх буюу хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнийг үл ялгаварлан гадуурхалттай холбогдох зохицуулалтыг хүрээгээр нь ангилан шинэчилж, хөгжлийн бэрхшээлийн талаарх мэдлэг, ойлголтыг нэмэгдүүлэх сургалт, арга хэмжээг шинээр тодорхойлно.

- Гуравдугаар бүлэгт: хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний сурч боловсрох эрх, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний сурч боловсрох нөхцөлийн нарийвчлан хуулийн давхардал, хийдлийг арилгаж, Монгол дохионы хэл, үүнтэй холбоотой тодорхойлолт, чиг үүрэг, хамаарах төрийн байгууллагын үүргийг тодорхой болгож, хөгжлийн бэрхшээлийн салбарт ажиллах хүний нөөцийг бэлтгэх зэрэг зохицуулалтыг шинээр тусгана.
- Тавдугаар бүлэгт: хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд олгох туслах бүтээгдэхүүн, санхүүжилтийн эх үүсвэрийг тодорхойлохтой холбоотой харилцааг зохицуулна.
- Долоодугаар бүлэгт: хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд үзүүлэх нийгмийн халамж, хамгаалал хүртэх эрхтэй холбоотой хөнгөлөлт тусламж, үйлчилгээг нарийвчлан зохицуулалж, санхүүжилтийн эх үүсвэрийг тодорхойлохтой холбоотой асуудлыг тусгана.
- Наймдугаар бүлэгт: хөгжлийн бэрхшээлтэй эмэгтэйчүүдийн эрх, улс төрийн үйл ажиллагаанд оролцох эрх, хувийн нууцыг хүндэтгэх, бие даан амьдрах эрх, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний спортын үйл ажиллагааг дэмжих, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний соёл, урлагийн үйл ажиллагааг дэмжих, онцгой байдлын үед авах арга хэмжээг нарийвчлан зохицуулна. Цагдаа, өмгөөлөл, хууль сахиулах, өмгөөллийн үйл ажиллагааг хүртээмжтэй авах, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй гэрлэгчид гэрлэлт цуцлахад хүүхдийн тэтгэлгийг хангалттай хэмжээнд тогтоох, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хөгжлийн төвийн стандарт батлах, төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх, санхүүжилтийг шийдвэрлэх, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн сонгогдох эрхээ хэрэгжүүлэх буюу бүх шатны сонгуульд нэр дэвших квотыг тогтоох, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний бие даан амьдрах эрхтэй холбоотой дэмжих үйлчилгээнүүдийг нарийвчлан тодорхойлж, холбогдох санхүүжилтийг гаргах, байнгын асаргаа шаардлагатай хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдээ асарч байгаа шалтгаанаар хөдөлмөр эрхлээгүй эх /эцэг/-ийн Эрүүл мэндийн даатгалыг холбогдох хуулиудад заасны дагуу төрөөс бүрэн хариуцахаар асуудлыг зохицуулна.
- Аравдугаар бүлэгт: Засгийн газрын үүрэг, асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, үндэсний хороо, засаг даргын бүрэн эрх, хуулийн этгээдийн нийтлэг эрх үүрэг, төрийн бус байгууллагад тавигдах шаардлага, нийтлэг эрх, үүрэг гэсэн харилцааг нарийвчлан зохицуулна.
- Арваннэгдүгээр бүлэгт: Хөдөлмөрийн тухай хуулийн 144 дүгээр зүйлийн 144.3-д заасан Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих дэд санг Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийг дэмжих сан болгон өөрчлөх зохицуулалтыг шинээр нэмнэ.
- Арванхоёрдугаар бүлэгт: хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн хэрэгжилтийг хянах, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хамгаалах салбарын ажилчдын нийгмийн баталгаа, гомдол, нэхэмжлэл гаргах, хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага, хуулийг даган мөрдөх журмын зохицуулалт, хууль хүчин төгөлдөр болох харилцааг зохицуулна.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар дараах үр дүнд хүрнэ:

1.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хууль, тогтоомжийг хэрэгжүүлэх зардлын ангилалтай болж, салбар бүрт төсөв хуваарилдаг болно.

2.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг нийгмийн бүх салбарт бодитой хангах нөхцөл бүрдэх бөгөөд ингэснээр хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжил, боловсрол, хөдөлмөр эрхлэлт, эдийн засгийн байдал сайжирна;

3.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүнд үзүүлэх бүх төрлийн үйлчилгээний чанар, хүртээмж сайжирна;

4.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн үүсгэн байгуулсан, эсхүл тэдний эрхийг хамгаалахаар нэгдсэн төрийн бус байгууллагуудын шалгуурыг тодорхойлсноор төр иргэний нийгмийн түншлэл бэхжиж, төрийн бус байгууллагын үйл ажиллагааны чанар, хүртээмж сайжирна;

5.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын чиг үүрэг, бүрэн эрхийг нарийвчлан тодорхойлсноор байгууллагын чадавх бэхжиж, салбар дундын уялдаа холбоо сайжирна;

6.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хөгжлийн төвийг дэмжих, үйл ажиллагааг санхүүжүүлэх тогтолцоо тодорхой болж, байнгын асаргаа шаардлагатай хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдээ асарч байгаа шалтгаанаар хөдөлмөр эрхлээгүй эх/эцэг/-ийн нийгмийн хамгаалал сайжирна.

7.Хөгжлийн бэрхшээлтэй тамирчинд олгох урамшууллын төсвийн эх үүсвэр тодорхой болж, төсвийн эх үүсвэр давхардахгүй болно.

8.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний орон байрны дэмжлэгийн зохицуулалт тодорхой болсноор үзүүлэх нийгмийн хамгааллын үйлчилгээний чанар хүртээмж сайжирна.

9.Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийг хангах орон тооны бус зөвлөлийг Үндэний хороо болгон өөрчилж, хорооны ажиллах хэлбэр, ажлын албаны чиг үүрэг тодорхой болно.

10.Хуулийн давхардал, хийдэл арилж, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай хуульд заасан нийгмийн халамж, боловсрол, эрүүл мэнд, хүртээмжийн зохицуулалт нь салбарын бусад хуулиар нарийвчлан зохицуулагдана.

Одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний эрхийн тухай Хуулийн III бүлэг буюу хүртээмжтэй орчин нөхцөлийн 8-12 дугаар зүйл нь Саадгүй байдал, хүртээмжийн тухай хуулийн төсөлд тусгагдах бөгөөд үндсэн асуудлаар шинээр хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хөгжлийг дэмжих сантай холбоотой 1 бүлэг, Улсын Их хурлын эрх, үүрэг, хүний нөөц бэлтгэх, төрийн бус байгууллагад тавигдах шаардлага, салбарын нийгмийн хамгааллын асуудлаар 4 зүйл нэмэгдэж, хуулийн 50-иас дээш хувьд нэмэлт, өөрчлөлт орохоор байна. Хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын тухай хууль, Боловсролын ерөнхий хууль, Дээд боловсролын тухай хууль, Гэр бүлийн тухай хууль, Хөдөлмөрийн тухай

хууль, Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих тухай хууль, Эрүүл мэндийн тухай хууль, Нийгмийн халамжийн тухай хууль, Монгол хэлний тухай хууль, Залуучуудын хөгжлийг дэмжих тухай хууль, Биеийн тамир, спортыг дэмжих тухай хууль, Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хууль, Нийгмийн халамжийн тухай хууль болон бусад шаардлагатай 20 гаруй хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл боловсрууллаа.

ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН ХАМГААЛЛЫН ЯАМ